

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Ba-midbar

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

DT

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10257

כד (א) דא בלעם אבער
 גענוגזאם ערקאנטע,
 דאס דער עוויגע גוט פינדע
 ישראל צו זעגנען, זאָ גינג
 ער ניכט מעהר, וויא ביזוהער,
 נאך צויבערגעוויכטען זאוו:
 זאָנדערן וואַנדטע ויין געוויכט
 גערעדע צו דער וויזטע:
 (ב) הוב זיינע אויגען אויף,
 אונד זעהע ישראל געלאַגערט
 נאך זיינען שטאַממען: דאָ
 קאָם איין גאַטליכער גייזט
 אויף איהן: (ג) ער רוב
 זיינע גלויבניסרעדע אָן אונד

שפראך: זאָ שפריכט בלעם זאָהן בעור,

ר ש י

תרגום אונקלוס

כד א וירא בלעם כי טוב בעיני
 יהוה לכהן את ישראל ולא
 הלך בפעם בפעם לקראת
 נחשים וישת אר המדבר פניו:
 וישא בלעם את עיניו וירא
 את ישראל שכן לשבטיו ותהי
 עליו רוח אלהים: וישא משלו
 ויאמר נאם ברעם בנו בער

ונאם

זא

כד (א) וְחָזָא בַלְעָם אֲרֵי תַקְוֵי קָדְשׁ
 יי לְבָרְכָא יִתְיַשְׂרָאֵל וְלֹא
 הִלִּיךְ בְּזַמַּן בְּזַמַּן אֱלֹהִין לְקַרְסוּת
 נְחָשִׁים וְשִׁנֵּי לְקַבֵּל עֲגֻלָּא דְעֵבְרִי
 יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא אַפּוּדִי: (ב) וְתָקָה
 בַּלְעָם יָת עֵינֵיהִי וְחָזָא יִתְיַשְׂרָאֵל
 שְׂרֵן לְשִׁבְטֵיהִי וְשִׂרְתָּ עֲלוּהִי רֹחַ
 לְבוֹאָה טוֹרְקָדְם יי: (ג) וְנִטְלַת טַתְלִיָּה
 וְאָמַר אֵיטֵר בַּרְעָם בְּרִיָּה בְעוֹר
 וְאֵיטֵר

וְתַהִי עֲלוּיָהּ רֹחַ אֱלֹהִים: וְעָלָה בְּלִבּוֹ שֵׁלַת יִקְלֵלֵם
 שׁוֹכֵן לַעֲמֹו וְאֵיכָן מַעֲרַבִּין רָחַב שְׁחִין פַּתְחֵיהֶן מִכּוֹנֵי זֶה כְּנֻגְזָה שְׁלַת יִפְזֵן לְתוֹךְ אֹהֶל מִבְּדוּיָהּ:
 (ג) בְּנו בְעוֹר כְּמוֹ לְמַעֲטֵי מוּס (תְּהֵלֵם קטו)

באור

כד (א) ולא הלך בפעם בפעם לקראת נחשים, כי בפעמים הראשונים היה מנחש ורואה
 לקלל אותם בנחש והיה השם בא אליו בדרך מקרה לא בכונתו לכבואה ולא ממעלתו
 שהגיע אליה, ועתה כאשר נאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל להרע או להטיב להם
 הניח הנחשים ולא הלך בפעם בפעם לקראתם, אבל גם אל המדבר פניו אשר ישראל גם
 שיראה אותם ויכין להם נפשו שיחול עליו הדבור מאת אשם, וכן היה לו על כן אמר ותהי
 עליו רוח אלהים כי עתה היתה עליו ידה כאשר היה לכבואה, כמו שאמר וימי יתן כל עם
 ה' כבואה כי יתן ה' את רוחו עליהם (במדבר י"א כ"ט), ואומר רוח ה' אלהים עלי (ישעיה
 ס"א א'), ועל כן קרא עצמו עתה שומע אמרי אל כי כבוא הוא (הרמב"ן): (ב) שכן
 לשבטיו, ראה כל שנט ושנט שוכן לעצמו ואיך מעורבין: (ג) נאם, לשון דבור ולא מלכאטו

יק

וַיִּנְאֵם הַגִּבּוֹר שְׁתֵּם הָעֵינַי :
 וַיִּנְאֵם שְׁמַע אֱמֶר־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 מִחֲזוֹה שְׂרֵי יַחֲזוּה נַפְל וְגַלְוֵי
 עֵינַיִם : הִי מֵה־טְבוֹ אֱהָרֵיק
 יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְרֵיק יִשְׂרָאֵל :
 בְּרֹאשׁ עַמּוּד בִּיה שְׁמוֹ סִימָן כִּנְחָלִים

זא שפריכט דער מאן שארף
 זיכטיגען אויגען : (ד) זא
 שפריכט דער הערר גאט
 ליכער ווארמע : דער ער
 שיינונג דען אלל מאכטיגען
 שויאט, הינפאלל ענד, מיט
 אפגען אויגען : (ה) וויא שאן
 זינד דיא געצעלטע, יעקב !
 דינע וואהנוגען, ישראל !
 וויא

תרגום אונקלוס

רש"י

וַיִּנְאֵם גִּבּוֹר דְּשִׁפּוּר חַזִּי : (ד) אָמַר
 דְּשִׁמְעֵ מִימַר מִן קַדְמֵאֵל וְחִיּוּ מִן
 קַדְמֵ שְׂרֵי חַזִּי שְׁכִיב וּמִתְגַּלִּי לִיה :
 (ה) מֵה־טְבָא אַרְעָה יַעֲקֹב בֵּית
 מִישְׁרָךְ יִשְׂרָאֵל : כִּנְחָלִין

קט"ו) ומדרש אגדה שניהם היו גדולים
 מאבותיהם. בלק בנו נפור, אביו בנו הוא
 במלכו' ובלעם גדול מאביו בכביאות מנה בן
 פרס היה: שמוס העין. עיני כקורה ומנחת
 לחקיוחור שלה כראה פתוח ולשון משנה הוא
 כדי שיסתוס ויסתוס ויגיד ורבותינו אמרו לפי
 שאמר ומספר את רובע ישראל שהקב"ה יושב
 ומונה רביעוסייהן של ישראל מתי תבא עפה
 כגולד הדדיק ממנה אמר בלבו מי שהוא קדוש
 דבר זה נסמת עינו של בלעם ויש מפרשים שמוס
 העין פתוח העין כמו שתרגם אונקלוס ועל
 שאמר שמוס העין ולא אמר שמוס העינים למדנו
 שסומא באחת נועיניו היה: (ד) נופל
 גלוי עינים. פשוטו כתרנומו שאין כראה עליו
 לא בליה כשהוא שוכב. ומדרשו כשהיה נגלה
 עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על
 פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו
 בקומה וקופה לפניו: (ה) מה טובו אהלך. על
 שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה:
 משכנותיך. חניותיך כתרנומו. דבר אחר מה
 טובו אהלך מה טובו אהל בית עולמים
 בשבן שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליהם:
 משכנותיך. אף כשהן מרבין לפי שהן משכונ
 עליהם

באור

רק אלל כנראה, גם כס' תהלים ב' פעמים ופעם אחת כס' משליופעם אחת בדברי הימים,
 שגם הם חוברו ברוח הקודש: גם לא מאכטוהו רק במשקל זה, סון פעם אחת בלשון עתיד,
 ונאמנו נאס (ירמיה כ"ג ל"א): ואולי הואיל כי מדרכי המליכה היא לדבר בלשון נופל על לשון,
 לכן לא אמר וידברו או ויאמרו נאס, והתרעם ירמיה הכניא על כניאי הקקר ואמר הלוקחים
 לשונם ונאמנו נאס, כדי להטעות את ישראל, שאמינו כי כנאות אמת בפייהם, באמעס מהם
 הלשון המיוחד אל הכניאים: שחם, בש"ן ומינית, ולא נמצא עוד במקרא, רק חז"ל השתמשו
 בו בלשון פתיחה, כדי שיסתוס ויסתוס ויגיד (ע"ו דף ס"ט ע"א), וכן באורו כאן, פתוח
 כעין לראות מראית אלהים, וכן תרגום אונקלוס דשפיר חזי, וכן מתורגם בל"א: (ד) שמע
 וגו' יחזוה וגו', כל זה דרך הכנאות כמאמר אליהו התומני, תמוכה לנגד עיני דממה וקול
 חשמע (איוב ד' י"ד): נפל וגלוי עינים, ר"ל לא היה בו כח לעמוד בעת קבלת הכנאות כי
 בעלו ממכו הרגזות הגוף, ועם זה עיניו שכלוגליים לראות במחזה הכנאות, כי כן היה דרך
 המתכבאים שהיו נופלים לארץ בנטול ההרגזות והחואים, רק עיניהם היו פתוחים: (ה) טובו
 פעל עבר ממשקל פעול, ועל דרך השלמים ראוי להיות שוורבו הו"ו האחת לשרש שהיא עי"ן
 כפעל, והשנית וי"ו המשך, או כי תחסר לפעמים וי"ו המשך, ראוי להיות שוורבו
 (הע"ו וי"ו עי"ן הפעל בתנועת הקול"ס, ובהעדר העי"ן תבא תנועתה על פ"א הפעל

(ו) וויא באַע , לַאנגע-
שטרעקט, וויא גאַרשען אַם
פֿלוסע , וויא אַלאַע פֿאַם
עוויגען געפֿל־אַנעט וויא
צעדערן אַם געוואַסער :
(ז) אַזוי זיינען אַזוימערן
ריועלט וואַסער , זיין זאַמען
פֿאַללט אין פֿייכטען באַדען :

באַכטיגע אַרױ אַג

ווייר

וּ כְנַחֲלִים נָטְיוּ כְּגִנַּת עֲלֵי נְהַר
כַּאֲהֲרָיִם נָטַע יְהוָה בְּאֲרָזִים
עֲלֵי-מַיִם : וְיֹרֵ-מַיִם מִדְּרֹוֹ
וְזָרְעוּ בְּמַיִם רַבִּים וַיִּרְם מֵאֲגַג

מלכו

תרגום אונקלוס

רש"י

עליהם וחרבן כפרה על הנפשות שנאמר
בלה"ה את חמתו (איכה) ונאמר ככהירשת
אש בנין : (ו) כנחלים נטיו : שנארכו ונמשכו
לנטות למרחוק אמרו רביתנו מנרכותיו של
איתו רשע אטו למדים מה היה בלבו לקבל
כשומר להגות את המדבר פניו וכשהפך
המקו"ת את פניו זרכס מעין אותם קללות שנקט
לאור כולי כדאיתא בחלק : כאהלים כתרנמו

(ו) כְּנַחֲלִין דְּמִדְּרֹוֹין כְּגִנַּת שְׂקִיאָא
דְּעַל פֿרַת זְכוּס טִיָּא דְּנַצִּיבֵי יִי כַּאֲרֹוֹן
דְּנַצִּיבֵיִן עַל מַיָּא : (ז) יִסְגֵי טַלְפָּא
דִּיתְרַבָּא טְכַנְזֵהִי וַיִּשְׁלוּט בְּעַמּוּטִין
סְטִיָּאִין וַיִּתְקוּן טַאָגַג טַלְכִּיָּה

לשון מר ואהלות (תהלים מ"ה) : נטע ה' . בגן עדן . לשון אחר כאהלים נטע ה' כשמים
המתחזין כאהל : נטע ה' . לשון נטיעה מנינו כאהלים שנאמר ונטע אהלי אפדכו (דניאל י"א) :
(ז) מרליו . ומנאותיו . ופירושו כתרנמו : וזרעו במים רבים . לשון הכלחה הוא זה כדור
הזרוע על פני המים : וירם מאגג מלכו . מלך ראשון שלהם יכבש את אגג מלך עמלק :
ותכשא

באור

כמו כי ארז ציני (שמואל א' י"ד ל"א) : (ו) כנחלים נטיו , לשון פשיטה ומתיחה ,
כמו נחלים שנארכו ונמשכו לנטות למרחוק , והוא ענין נפעל ודגשות הטי"ת למרחוק ב"ן
השרש : ולא נחסרה פה ה"א למ"ד הפעל כמשפט נטיו למ"ד ה"א , כי בזה היו"ד תחתיה ,
והוא ע"ד השלמים , כמו שרש חכה נאמר ב"ח א"ס ב"ו (תהלים ל"ז ל"א) , ומנאותו ג"כ צור חסין
צו (דברים ל"ב ל"ז) : עלי נהר , אבל נהר : כאהלים , לדעת הגאון הוא לשון
אהל כי מנאות לשון נטיעה באהל , ונטע אהלי אפדכו (דניאל י"א מ"ה) , ובא הרבנו מנאות
משקל בקר בשם שהרבים מהם בקרים בשמים , אך לא מנאות בכל המקרא תיבת אהל
בכינוי היסוד
מר ואהלות (תהלים מ"ה ט') וכן נראה שהמשך המאמר שלפניו ושל אחריו , כגט' עלי נהר ,
כארזים עלי מים , שהם חייני נטיעות , וכן פורשיו הקאב"ע והרשב"ס והרד"ק , וכן תרגמו
אונקלוס , וכן מתורגם בל"א : (ז) וזל מים , ענין הנדה , והוא פעל עומד , ולדעת
הראב"ע מלת מים פה הוא לשון יסוד , כמו עי נדה לא זרק עליו (במדבר י"ט י"ג) , ועם כי
דבריו נכונים בפסוק ההוא , הנה כאן אין צורך לזה כי צווא הפעל קידם השם , לא ישמור
לפעמים לא המין ולא המהכר : מרליו , כראב"ע פ' לשון ענפים נצורים , כמו בגל דלותו
(ישוקאל י"ו כ"ג) , וכן הרד"ק בשם דלם כתב שאפשר שהוא מענין זה כלומר מתחת ענפי
תלו מים : אך אין משפט וי"ו תי"ו המורות על הדיבור להשמש : גם בוונת העלילה הזאת נעלמה
ע"פ פ' זה , והכפון כדעת הרד"ק ורש"י שהוא מענין כמר מרדלי (ישעיה מ"ט ו') , והוא הכלי
שאובין בו מים , (ועם כי אינו על משקלו כי משקל שבי כלי פרי בהסמכס אל הכנויים נאמר
ובגית שבי"ו (דברים כ"א י') , נחיר"ק פ"פ אלו
(הושע י"ד פ') , והכוונה כי ארזי תשב' מים , עד כי הכלים שאובין
מים

בלק כד

תרגום אשכנזי קלח

מלכו ותנשא מלכתו: ח אל
מוציאו ממצרים כתועפת
רבים לו יאכל גוים צריו
ועצמתיהם יגרם וחקיו ימהץ:

ווירד זיין קאניג, זיין רייך
ערהאבען זיין: (ח) דיא
מאכט, דיא יחיד מצרים
איהן געפיהרט, האט אייגען
ראם? דאסראגענדע גע-
וואלט: פרויסט דיא פאלקער,
זיינע פערפאלגער, צער-
מאלסט יזיהרע געביינע,
זא צערשמעטערט זיין געשאם!

רשיי

תרגום אונקלוס

מלכיה ותתגשל מלכותיה: (ח) אלהא
דאפקינון ממצרים תוקפא ורומא די
ליה ייכלון בני ישראל גבם עממיה
סנא יהון וקביות מלכיהון יתפנקון
וארעהון יתסנון: ינח

ותנשא מלכותו של יעקב יותר ויותר שיבא
אחריו דוד ושלמה: (ח) אל מוציאו ממצרים
מי גרם להם הגדולה הזאת אל המוציאם
ממצרים בתוקף ורום שלו ויכל את הגוים
שהם צריו: ועצמותיהם של צרים: יגרם,
מחוס פתר בולשין שבירה וכן לא גרמו לבקר
(צפניה ג') וכן את חרסיה תגרמי (יחזקאל
כ"ג) ואני אומר לשון עבס הוא שמגר הבשר
על ערומותו: ומציו ימחן: אונקלוס תרגם
לשון ומחפה ותלפה רקתו (שופטים ה') שיחכו את ארבע ויש לפתור לשון חכים ממש חכיו
של הקב"ה ימחן בדמם של צרים יטבול ונטבע בדמם פשו למען תמחן רגלך צדס (תהלים
ס"ח) ואינו זו מלשון מכה כמו מחפתי ואני ארפא (פלשת האויב) שהצבוע בדם נראה כאו
מחן

באור

מים לא יחרבו, ועל זה תשוב כפילת המליצה וחרבו צמים רבים: וירם מאגג מלכו, התנבא
על שאול המלך הראשון של ישראל שקודם זה לא היו רק שופטים, והוא ינשא את אגג מלך
עמלק, וקראו בשמו ערם הוולדו, כאשר מנאנו שהתנבא ישעיה ואמר כה אמר ה' למשיחו
לבוש (ישעיה מ"ה א'), והוא היה קרוב לצ' מאות שנה קודם כורש, וכן הנה צן טולד לבית
דוד יאשיה שמו, שנאמרה כנראה זאת לירבעם כאלף מאות ועשרי שנה ערם הוולדו והרמב"ן
לכתב ויתכן שהיה כל מלך צעם עמלק נקרא אגג כי המלך אשר שמו עליהם היה שמו כן,
ונקראו בניו היושבים על כסאו בשמו, כדרך רוב המלכים גם היום סנקראים צעם תופסי
המלכו, וכן הנין האגגי כי היה מורע המלכו' ההיא כי רחוק הוא שקרא הנביא שם הרשע צטר'
כוכר בבטן, (ואין לתפוש עליו מן כרש, כי מלך כשר היה ולכן קראו ה' משיחי), וכן נג כל
בניו המגוג יקראו כן, וכן כל מלכי מצרים נקראים פרעה, ומלכי פלשתים אבימלך, ועל
יושלים מלכי צדק, אדוני צדק: ותנשא מלכתו, רמו על דוד המלך אשר שאול שתנשא
מלכותו למעלה יותר משאול, וכן בלשון הזה מנאנו כתוב בדוד שאמר וידע דוד כי הכיט ה'
למלך על ישראל וכינשא ממוכתו בעבור עמו ישראל (שמואל ב' ה' י"ג), ומלת ותנשא מבטן
התפעל בראיית פתחות הט"ן ודגשות הסי"ן, ונאמרה תי"ו ההתפעל ונבלעה הדגש שבט"ן:
יערם, לשון שבירה, יטבר הנרמים שהם העצמות, והוא מן השרשים המורים על הפך הענין,
כמו וכל תבואתי תשרש (איוב ל"א י"ג), הוא עקירת השרשים, מסעף סארה (ישעיה י' ל"ג),
פי' מסייר הסעיפים: וחציו ימחן, הראש"ע פי' כל חן מחציו ימחן וכן ונדויקים ככפיה בעת
(משלי כ"ח א'), כל אחד מהנדויקים, וכן בטת נעדה (בראשית מ"ט כ"ג), פי' כל אחת
מהטות נעדה, וכן מנרכיך צדק ולא אמר צדוקים, רטנו כל אחד ממנרכיך ויהי צדוק,
וכן וארריך ארור, עכ"ד,

(ט) ער קניאט, לעגט זיך הין
 וויא לאזוע אונד לעאפארד,
 ווער ריזט איהן אויפצו-
 שטערן? געזעגעט, ווער
 דיך זעגעט, פערפלוכט,
 ווער דיך פערפלוכט: (י) דא
 ענטזינדטע זיך דער צאָרן
 בלק'ס איבער בלעם דער-
 מאַסען, דאָס ער זיינע האַנדע;
 צוזאַמען שלונ: אונד בלק
 שפראַך צו בלעם, מיינען
 פיינד צו פערזוינשען האַבע
 איך דיך קאַממען לאַסען,
 אונד דוא האַזט טון שאַן דרייאַ
 מאַל געזעגעט: (יא) טון
 אַיילע אונד קעהרע ווידער
 נאָך הויזע: איך דאַכטע דיר
 עהרע צו ערצייגען, אַלליין
 דער עוויגע האַט דיר עהרע
 פערזוינערט: (יב) בלעם
 אַבער אַנטוואַרטע דעם בלק:
 האַבע איך גיכט גלייך צו
 דיינען באַטהען, דיא דוא מיר
 געשיקט האַזט, דיא וואַרטע געשפראַכען:

ט בַּלַע שָׁכַב כְּאֲרִי וּכְלָבִיא מִן
 יִקְיָמוּ מִבְּרֵכֵי בְרוּךְ וְאֲרֵרֵךְ
 אֲדוֹר: וַיַּחֲרֵאֲף בְּלֶק אֶת-
 בַּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפּוֹי וַיֹּאמֶר
 בְּלֶק אֶל-בְּלַעַם לֵךְ אִיבִי
 קִרְאֵתִיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַת בְּרוּךְ וְהִנֵּה
 שְׂרֵשׁ פְּעָמַיִם: יֵא וְעַתָּה בְּרַח
 לְךָ אֶל-מִקוֹמְךָ אֲמַרְתִּי בְּכַף
 יָדֶיךָ וְהִנֵּה מִנְעֵךְ יְהוָה
 מִכְבוֹד: יב וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל-
 בְּלֶק הֲלֹא גַם אֶת-מִלְאָכֶיךָ
 אֲשֶׁר-שָׁלַחְתָּ אֵלָי דְּבַרְתָּ
 לֵאמֹר: יג אִם-יִתֶּן-לִי בְּלַק

מלא

געשיקט האַזט, דיא וואַרטע געשפראַכען: (יג) ווען בלק מיר

ר ש י

תרגום אונקלוס

מחוק ונגוע: (ט) כרע שכב כארי: כתרגומי
 יתשכב נארכס נכס ונגטורס: (י) ויספיק: ככה
 יחזו בריכין ולישע יהון לישין
 (י) ותיקף רונגא דבלק לכלעם ושקפיגון ליהוהי ואטר בלק לכלעם לשיח
 סנאי קריתך והא ברקא מברכת להון דגן תלת זטנין: (יא) ובען אויל
 לאתרד אטרית וקרא איקרינה והא טגעדי טו יקר: (יב) ואטר בלעם לבלק
 הלא אף לאתרד דירשלהת לותי טללית לטיטר: (יג) אם יתן לי בלק

באור

והיכרך לזה לפי הנכחו שמת יומן שנה על התניס שהם המוחטים, וכן מתורגם בל"א וזה
 חסר לפרס שמת יומן שנה על האל שהוא האומן, כענין שנאמר מחכתי ואני חרפתי (תנח
 ל"ב ל"ט), וכו' ידה ליתד תשלחנה וכו' ומחנה ומלפס רקתו (סיפטיס ה' כ"ו), ומחנה שנה
 יעל ולח על היתד, ושעורו ובחכתי יומן, וכן פי' הכד"ק בשארסי שרס מחן: (י) ויחר א
 בלק אל בלעם, כמו נבלעם: ויספק ארז כפיו, ככה זו עליו, כמו ספקו עלך ככה
 סיכה

מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל
 לעבר את פי יהוה לעשות
 טובה או רעה מלבי אשר
 ידבר יהוה ארתו אדבר: שביעי
 י ועתה הנני הולך לעמי לכה
 איעצך אשר יעשה העם הזה
 לעמך באהרית הימים: טו וישא
 משלו ויאמר נאם בלעם בנני
 בעד ונאם הנבר שתם העין:
 טז נאם שמע אמרי אל וידע
 דעת עריון מחזה שדי יהוה
 נפל וגלוי עינים: יז אראנו ולא

סיר זיין גאנצען הווי פאלל
 זילבערו אונד גאלדען געבע:
 זא קאנטע איד דאך דען
 בעפעהל דעו עוויגען ניכט
 איבערטערטען, אויז אייגעם
 זינע גוטעו אדער באזעו צו
 טרוון: וואו דער עוויגע
 רעהעט, ווירדע איד אויך
 רעדען: (יד) יעצט ריווע איד
 ווירדער צו מיינעם פאלקע
 צוריק: איד ווילל דיר אכער
 פארהער ראטה ערטהוילען,
 וועגען דעסען, זא דוועו פאלק
 דעם דייניגען אין קינפטיגען
 צייטען טהון ווירד: (טו) ער
 הוב זינע גלייכניסרעדע אן,
 אונד שפראך: זא שפריכט
 בלעם זאחן בעור, זא שפריכט
 דער מאן שארפויכטיגען
 אוינעו: (טז) זא שפריכט דער
 הערד גאטטליכער ווארטע

דער דען זון דעו האכטען ווייס: דעו אללמאכטיגען ערשיינונג שוואט, הינפאללענד,
 מיט אפגען אויגען: (יז) איד זעהע איהן,

תרגום אונקלוס

ר ש"י

מלי ביתיה כסף וזהב לית-לי רשו
 למעבר ער גזירת מיטרא דין למעבר
 מכתא או בישתא מרעגתי דין יטל
 יי יתיה אמליל: (יד) ובען הא אנה
 אויל לעמי איתא אמלכיקה טח
 דתעבר ואחוי לך טה
 דיעבר עמא הדין לעמך בסוף יומיא:
 (טו) וגטל מתליה ואמר אימר בלעם
 בריה בעור ואימר גברא דשפיר חוי:
 (טז) אימר דשטע מיטר מוקדסדאל
 ונדע טרע מן קדם עלאה חיו מן קדם שרי חוי שביב ומתגלי ליה: (יז) תזיתיה

הכה זו עליו: (יג) לעבור את פי ה' - כאן
 לא אמר אלהי כמו שאמר בראשון לפי שידע
 שנבאש בהקב"ה ונטרד: (יד) הולך לעמי -
 מעתה הריני כשאר עמי שנסתלק הקב"ה
 מעליו: לכה איעבך - מה לך לעשותומה היא
 הענה אלהיהם של אלו שיכח זמה הוא כולי
 כדאיתא בחלק תדע שבלעם השיא ענה זו
 להכשילם בזמה שהרי כאמר הן הנה היו לבני
 ישראל ברבר בלעם: אשר יעשה העם הזה
 לעמך - מקרא קצר הוא זה איעבך להכשיל
 ואומר לך מה הן עתידין להרע למואב בחחרית
 הימים ומתן פאתי מואב - התרגום מפרש
 קינור העברי: (טז) וידע דעת עליון

באור

(איכסב' טו'): (יד) לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, דלש
 טו

נאך איזט ער ניכט, ערבליקש
איהן, אבער ניכט נאדדע:
איין שטערן אויז יעקב טריט
דערפאר, איין צעפטער
ערהעכט

רש"י

עליון * לכיזן השעה שכועס בה: (יו) אראנו *
רוחה אני שכוה של יעקב וגדולתו אך לא עתה
היא אלא לאחר זמן: דרך כוכב * כתרנומו
ל' דרך קשתו (איכה ב') שהכוכב עובר
כתן ובלע"ז דישט"כט (דעסטין בל"א
פער הענגענס * געטליכע פארזעהונג * (או אויז ברשטן * אויף געהן) כלומר יקום מול *
וקס

עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרָךְ
כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְטֵי

מישראל

תרנום אונקלוס

וְלֹא בָעֵן סְבִיתִיהּ וְלֹא אִיתִיהּ קְרִיבֵיהּ
יְקוּם מִלְבָּא מִיַּעֲקֹב וְיִתְרַבֵּא מְשִׁיחָא
מישראל

כלומר יקום מול *
וקס

באור

ח"ל ידוע שנתן לו ענה להפקיר צנתיים, וכן מפורש בפסוק הן הכה היו לבני ישראל בדבר
בלעם (במדבר ל"א ט"ו), ושעור אשר יעשה, כמו בעבור מה שיעשה, ובן מתרגם בל"א:
(יו) אראנו ולא עתה, הכוונה שכוללת בואת הנבואה, רש"י ל' פירשה על דוד המלך ע"ה
עד וירד מיעקב שפי' ועוד יהיה מושל אחר מיעקב והאביד שרוד מעיר הקסובה של חדום ועל
מלך המשיח אמר בן עב"ל, ומשמעות לשונו הוא שעד הפסוק הזה שבגל דוד, ויש להפליא
עליו שפירש וקרקר כל * שת כל האומות שכולם יבואוין שת בנו של אדם הראשין, אך
יפירש זה על דוד שלא אנחנו שנלחם עם כל האומות שכיטי ארץ ישראל חדום ומושב ועמון ועמלק
ופלשתים וארם, אים לא שפירש גם זה על מלך המשיח, (והיינו לפי דעת המפרשים המעמיסים
עליו מלחמות כל העמים אשר לא כן דעתי כאשר אבאר להלן), והדווקא בזה נראה לעין, כי
באמ' כל המאמר שב על הכוכב והשבע הנכבד בראש הפסוק שהוא יומן פאתי מושב והוא יקרקר
כל בני שת * גם יראה שמפרש פסו' והיה ארו' יראה על דוד, ועם שלא כתב בן צפי', לפי שפי'
וירד מיעקב וצוד ויהי' מושל אחר מיעקב, ונראה כוונתו שעד הנה דבר מן המושל הא' וק'
דוד שהתקיל בו, ודווקא גדול לתלק המאמר כ"כ ולפרשו לסדוין, תל' על דוד ואח"ז על
המשיח ושוב על דוד ואח"ז עוד על המשיח: והרמב"ן כ' הנבואה הזאת כול' על המלך המשיח,
וטענתו בזה ממלו' באחר' הימים, שלפי דעתו איין לפרשו רק ימות המשיח, וכן כתב צפי'
צפ' ויחי שלדעת כול' אחרית הימים הם ימות המשיח, והנה גם בבאור הזה לא בקרתי, כי אך
אחר התנבאו על ימות המשיח יסוב לאחור להתבאר על הנלחת מלכות אשור ועל נפילתה ביד
מלכות רומי: ולכן נראה לי לבחור בבאור הראש' ע"ז ל' שפי' כל הנבואה הזאת על הנלחת ישראל
בימי דוד, ולפ"ז יהיה סדר נכון לנבואה הזאת, כי מן תחלת הנבואה עד הורא את הקיני שב
על הנלחת ישראל בימי דוד (חון משה שפי' נבואת מפלת עמלק שהכוונה היא על מפלתו ע"ז
שחול, והפך הסדר, נוכל לפרשה על נפילתו ביד דוד, כי גם הוא נלחם עמו פעמים ככתוב
(שמואל א' כ"ז ול'): ואח"ז על הנלחת מלכות אשור ונפילתה ביד הרומיים, ונפילת מלכות
הרומיים הזאת תהיה בלי ספק ע"י המלך המשיח: וטענות הרמב"ן מנלחת באחרית הימים
איכנה טענה, כי לפי כללי שמלינת אחרית הימים לא תורה רק על ימות המשיח, הנה נבואת
ירמיה חסתר את הנבואה הזאת כי נבא ואמר, ושנתי שבית מושב באתרות הימים נאם ה'
(ירמיה ע"ח ע"ז) * והנכון כי מלינת באחרית הימים תורה על נבואה אשר היא לזמן רחוק, בן
תהיה בימות המשיח או קודם להם, והנה קיום הנבואה הזאת היתה באמת לזמן רחוק אחר
בלעם, כי עומן בלעם עד דוד יש יומה מארבע מאות שנה * ח"ל הראש' ע"ז ל' וחסידי דע
ישבנו, כי המכרש דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח, חלילה חלילה, כי המשיח
מבואר הישב כנבואת דניאל כאשר פירשתי שהכיר עמידת מלכי יון וקיס המאשנאיים ועמידת
בית

Handwritten notes at the bottom of the page, including the word "בית" and some illegible scribbles.

בלק כד

מִיִּשְׂרָאֵל וּמִחֵץ פְּאֵתַי מוֹאָב
וּקְרָקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת׃ יח וְהָיָה
אָדוּם

תרגום אשכנזי קמ

ערהעבט זיק אויו ישראל ,
עערשמעטערט דיא הייפטר
מואב'ז , צערטרומערט
אלל'ע פעזטען מויהארען :
(יח) אדום : ווירד

תרגום אונקלוס

רש"י

מִיִּשְׂרָאֵל וּקְרָקַר רַבְרָבִי מוֹאָב
וְיִשְׂרָאֵל בְּבַלְבְּנֵי אֲנִישָׁא : (יח) וְהָיָה
אָדוּם
כ' י"ט) טקנת צור נוקרתם (ישעיה כ"א) יקרוה עורבני כחל (משלי למ"ד) פור"ייר בלע"ז
(והוא פעריר . כל"א פערדערטן . כוגרונדע מאכן . או אונטר גראכן . וכן פי' רש"י במשלי
ל' י"ז . איוב ל' י"ד) : כלבני שת : כל האומות שכולם ינאו מן שת צנו של אדם הראשון :
והיה

באור

בית שני ושני המצור והגלות והישועה זה אחר זה, ואין צורך לנבוא בעולם עם דברי משה שהוא
העיקר, ושם ה' אלהיך את שבוך וגו' אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך וגו'
(דברים ל' ד'), ושלא נתפוחו כל פאה בשום גטית רק בגלות האחרון הזה, ועליו אמר ושם
יקבצך מכל העמים וגו' עכ"ל עם קנת תוספת באור : אשורנו, ענין הנבוא ועיון : דרך
בוכב, דומה המלך לרוב גדולתו ואעלתו הרמה לבוכב, ור"ל יקום מול ליעקב, ואמר בלשון
עבר במקום עתיד כדרך הנביאים שראו הדבר ברור כאילו הדבר לפניו : וקם שבט, מלך
רודה ומושל : פאהי מואב, קנה כל דבר וסופו יקרא פאת : והנה אונקלוס תרגמו רב רבני מואב,
יתכן שהוא מחכמת הפהגת המדינה להשיב השדים גבורי החיל על הספר, בגבול וקנה
המדינה, כי הם ילחמו עם האויב הקרב אליהם, ולכן נקראו השרי' על שם הגבול והפאה,
כמו כל"א (מארק גראף), והוא שם הגבול, ותרגמו כפי הכוונה, וכן מתורגם כל"א :
וקרקר, שרשוקיר ונחמרה העי' ונכפלה הפ' אוהלמ"ד, והוא מבנין פעל, ואין צורך לדגש
סימן הבנין, כי בא הרי"ש ור"א תחתיו במקומו גם ראוי להיות קו"ף ראשונה בחיר"ק
והשניה בביר' כמחפש פעל וצור פתחיון תחתיו, כי מנהג התנועות להשתנות בהרבה
מקומות, והוא מענין מקרקר קיר (ישעיה כ"ב ב'), וענינו הריסות הקיר, והוא
מחשבים המורים על הסך הפשוטה : כל בני שת, כל האומות שכולם ינאו מן שת צנו של
אדם הראשון, כן פי' רש"י ו"ל' ויש להפליא עליו לפי פירושו שפי' וקם שצט משראל ומחץ פאתי
מואב זה דוד שנאמר בו השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו' (שמואל ב' ס' ב'),
אך תשוב עליו מלינת סוף הפסוק שימריב כל האומות, ולא מנאנו בדוד שנלחם עם שאר
האומות רק עם שכני ארץ ישראל והם עמון ומואב ואדום ועמלק ופלשתים וארם, ואם כי גם
הרמב"ן פי' כן, יתכן זה לפי דעתו שכוונת הנבואה הזאת היא על מלך המשיח, אמנם לפי
דעתי גם אם כוונתה על מלך המשיח, היכן מנאנו שיהרוס כל בניני המדינות ללא צורך וללא
תועלת לנו, כי אין אנו מקוים לרשת על ידו רק ארץ ישראל שהיא ירושה לנו נאבותינו, והיא
ארץ אצמת עמים הידוע' בגבוליה, וינצרים, ועוד נוסף ארץ שלמה צמים אשר הנביא ה'
לאברהם, והם קיני קנזי קדמוני, ולפי קבלת אז"ל המה ארצות אדום עמון ומואב הסמוכות
לארץ ישראל, ואף אם יטען המשיח להלחם עם יושבי הארץ הזאת לא יתאזה לרשת משכנות
לא לו, לילך בארצות רחוקו להרוס טירותם ולהשחית מבצריהם : ואף כי יחזקאל נתנבא על
המלחמה הגדולה והעצומה אשר תהיה לו עם קילגו, אשר יאספו אליו המון עמי' רבים, הנה
המלחמה הזאת לא תהיה רק בארץ ישראל כי ינבאו על ירושלים כמפורש בחזקאל ושם יפלו
פולס, ולמה ינטרף לילך לארצותם להשחית חומותיהם, כאשר יורה מלינת וקרקר כל בני שת
שהוא ענין הריבות הקירות והחומות? ואדרבה מנאנו בגבולות ישעיה גדל השלים אשר יהיה
אפילו

אָדוֹם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר
אִיבֵי וְיִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל
יֵט וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב וְהָאֲבִיד שְׂרִיד

אירד עראברונג , שער
זינער פיינדע עראברונג :
יאונד ישראל זיגרויך זיין :
(יט) אויז יעקב ווירד דער הער-
שער קאממען : אין ראָפֿער ,
ברונגט אום וואָ

מעיר

תרגום אונקלוס

רש"י

אָדוֹם יִרְתָּא וְיָהִי יִרְתָּא שְׁעִיר לְכַעֲלֵי
דְּבִכּוּתֵי וְיִשְׂרָאֵל יַצְלַח בְּנִכְסֵין
(יט) וַיַּחֲזֹת חַד מְדַבְּרֵית יַעֲקֹב וַיּוֹבֵב
מְשִׁיב

(יח) והיה ירשה שער איביו : ישראל :
(יט) וירד מיעקב : ועוד יהיה מושל אחר
מיעקב : והאביד שריד מעיר : המשוב של
אדום ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו וירד
מיס עד ים (תהלים ע"ב) ולא יהיה שריד לבית
עשו

מקרי

משיב

באור

אפילו בין האומות בימיו , כמ"ס ואפט בין הגוים והזכיר לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתום
וחינותיהם למומרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד למלחמה (ישעיה ב' ד') . ואם
האומות לא יתעוררו להלחם זה עם זה , רק יבואו אליו ושאלוהו מאפטי נדק קרבת אלהים
יחפזן , מכ"ס שלא יעורר הוא מלחמה עליהם בחנם : והראב"ע כתב בשם הינחקי כי פירושו
על בני עמון גם מואב והעם כפול , גם אחד שהוא מגזרת ומאופי את (שם כ' ד') , רמז לבנות
לוט וכתב שהוא החוק בעיניו ע"ס , (ואיכנו רש"י ז"ל , כי בנוסח פירוש רש"י שלפנינו לא נחלף
הפירוש הזה , גם דרכי להזכירו בשמו הנאה לו ר' שלמה כ"ע , ולא דרך בו וקלון , רק הוא
רבי ינחק הנקר' בן יטוש ספרדי ממדינת טולטולה הניחו הראב"ע ז"ל חכר את סבוריו בהקדמותיו
לפי' התורה , וכן בהקדמותו לספר מואבים , ובתחלת פי' דניאל , ובסוף פי' וישלח קראו
הינחקי המנהיל , וכן בכל מקום שמביא בסתם המנהיל , כוונתו עליו . לכן נראה לי לפרש
כדעת המפרשים מלת את , מלשון כי השמות יתרוקן (תהלים י"א ג') , ופי' יסודות האומות .
(וגם הראב"ע איכנו מחזיקי הפי' הזה) , ותהיה מלת בני לפי דעתי מלשון בנין ופי' שיהרום
הבנינים החזקים עד היסוד בהם , ובש על מואב המוכר לפניו , שילחם עליו , בין שיטח
פל דוד שמנחנו שכלחם עם מואב ובין על מלך המשיח ולחם עליו , כי לארץ ישראל תחשב ארץ
כקבלת ח"ל על קינו קנו וקדמוני , ואין תימה על באור מלת בני , בניני , כי כן תרגם
אנקלוס על מלת בני אתונו (בראשית מ"ט) , ובנין היכלי , מלשון בנין , כי משקלי השמות
משמנים מואב ואיכס שומרים תמונתם כמשקלי הפעלים . ובפרט במליכות הנבואיות , ועם זה
יבואר כונת כל הפסוק על מואב , וכן מתורגם מלת בני את בל"א : (יח) ירשה , מל' ירשה ,
והוא תאר על משקל טמאה , כפש שצעה (משלי כ"ו ז') , והשער והיה אדום ירושת איביו ,
והיה שער ירושת איביו , כמשפט השירים צלה"ק , כמו שכתבנו בפ' בשלח , ואויב אדום הוא
דוד , כי גברה יד דוד על אדום , ככתוב וישם באדום נביאים בכל אדום שם נביאים והיה כל
אדום עבדים לדוד (שמואל ב' ח' י"ד) : עשה חיל , לשון חזק ואומץ : (יט) וירד מיעקב ,
יקום רודה ומושל מיעקב , ושרא רדה , ופא במשקל וישת בחסרון ה"א , ויר' החית'
בניו וואחר' שני אולי' : והאבוד שריד מעיר , כל המפרשים פירשו מעיר מן עיר ,
רק קנתם פירשו מעיר המשובה שבאדום . והנה לפ' תחסר ה"א הידיעה , גם איתתהיה
ידועה ועדיין לא נבנית בימיו . וקנתם פירשו מכל עיר , והנה חסר מלת כל . גם לפי דעת כלם
כל הפסוק הוא מאמר אחד , וכונתו יקום רודה מיעקב ויאביד שריד מן העיר של אדום ,
וא"כ אין הפסוק הזה ראוי לאתנח , רק ראוי להיות וירד מיעקב בפשט ז"ק : לכן הנאה
הנכון הוא שמלת מעיר הוא מלשון התעורר' , והוא ביטוי מנכין הפעיל מנסי עי' , כמו הנג'
מעיר

בלק כד

תרגום אשכנזי קמא

מעיר: כ וירא את עמלק וישא
משרו ויאמר ראשית גוים
עמלק ואחריתו עדי אבד:
כא וירא את הקיני וישא משלו
ויאמר איתן מושבך ושים

וואו איבריג איזט: (כ) אלו
ער עמלק ערבליקטע, הוב
ער זיינע גרלייכניסרעדע אן
אונד שפראך: עמלק איזט
דער פאלקער ערוטעו, זיינע
צוקונפט אבער איזט אונטר-
גאנג: (כא) אלו ער דען קיני
זאהע, הוב ער זיינע גלייכניס-
רעדע אן אונד שפראך:
פעזט איזט דיין ויטן: דיין

תרגום אונקלוס

רש"י

מקדמות עמטיא: (כ) ותוא את עמלקא
ותמר מתליה ואמר ריש קרבניא
היישראל תוה עמלק וסופיה לעלמא
אבד: (כא) ותוא ית שלמאה ונטל
מתליה ואמר תקוף בית מותבך
ושוי
(דברי הימים א' ב'): איתן מושבך תעה אני
מהיכן זכית לכך הלח אתה עמי היית בענת
הנה

באור

מעיר עליהם את מדי (ישעיה י"ג י"ז), ולפי"ו יהיו בפסוק זה שני מאמרים שונים, וירד מיעקב,
שב על המלך דוד שימשול ביעקב (לפי הכוונה הכוללת שפירשתי בתחלת הכנראה הזאת),
והאביד שרד מעיר, הוא יואב שהיה שר הצבא, המעיר את אנשי מלחמתו להלחם, וכן
כתוב כי שנת חדשים יש שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים א' י"א ט"ו),
ואות לו התאר הזה (כנודע כי רוב הביטויים המה שמות תוארים): וכן פי' הראב"ע כי והאביד
שרד מעיר שב אל יואב, רק שפי' מלת מעיר בכל המון היפרטים: (כ) וירא את עמלק,
הנכון כפשוטו וכדעת הרמב"ן שהי' בלעם בראש הפעור הנסקף על פני הישימון והביט כנגד
עמלק היושב בהר סמוך למזנה ישראל, ככתוב וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא
(במדבר י"ד מ"ה): ראשית גוים, הגדול שבהם והחשוב, כי בראש העמים יחשב כי גבורים
היו ואנשי קול למלחמה, ולולי כן לא עלה בלבו לבא להלחם בישראל ולא הוצרך משה לבחור
אנשים ולתפלה ולנשיאות כפיו לחולשתו וזכה וקרא שמה' נסי כי חשבה לנס גדול, וכן
וראשית שמונים (עמוס ו' ז'), העשוכ שבהם הוא כמנה ראונה, וכן ראשית החרם (שמי'
א' ט"ו כ"ח), לראש ולקנין (שופטים י"א י"ח), בשמים ראש (שמות ל' כ"ג), כן פי' הרמב"ן,
וכן מתורגם כל"א: ואחריתו עדי אבד, כמ"ש כי מזה אמרה את זכר עמלק (ש"ס י"ז י"ד),
וכן היה בימי שאול שהעמית מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק וזקן, וגם דוד נלחם עמם פעמים
ונחם ככתוב (ש"א כ"ז ול'): עדי, כמועד ובא בתוספת יו"ד, ובאורו לדעת הרד"ק בשרשים
גשע ועד ואחריתו עד אשר יאבד, והוא דוחק כי הוא מאמר קצר של פי' מה תהי' אחריתו והיעקר
קצר מן הכתוב. ולפי דעתי הוא מלשון בטחו בה' עדי עד (ישעיה כ"ד), שבאורו עולמית,
וכן כאן ואחריתו שיאבד לנצח ולעולמי עד: (כא) וירא את הקיני, רש"י והרמב"ן והראב"ע
פרשו הקיני על מנפת יתרו, שנאמר וקבר הקיני כפרד מקין מבני חננ מתן משה (שופטים
ד"ל"ב), לפי שראה את ארנס כי עם עמלק היה יושב, כענין שנאמר ויאשר שאול אל הקיני
לכו

בלק כד

לבו סרו רדו מתוך עמלקי פן אסיפך עמו (שמאל א' ט"ו), ולפי דעתנו לפי שהי' עומד על
ראש הפעור לראות מעם את ישראל, ראה בתוכו גם את יתרו עם משפחתו, כאשר מלאנו
שאל אל משה המדברה, ואמר לו משה לכה אתנו והטבנו לך (במדבר י' כ"ט), ואמר לו עיני
אל נא תעזב אתנו וגו' ולא השיב לו על זה, יראה שנתרנה ללכת עמו, עיין מ"ש שם בבבאורינו
ופי' עוד הרמב"ן איתן מעשך ואים בסלע קק, כלומר שים מושבך במקום איתן ובסלע קק
שתסור ותרד מתוך עמלק פן תספה עמו ותשים בסלע איתן מושבך עם ישראל, כמו שבאמת
ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וגו' (שופטים א' ט"ז), ואמר כי אם יהיה
לבער קין, כלומר ואל תפחד בבואך בישראל כי אם תהיה לבער עמהם כי כאשר יגלו את ישראל
יבערו את הארץ מיושב עד מתי אזור תשבך לא ישנה אותך לעולם כי תגאל מידוע עם ישראל, ואם
תהיה עם עמלק תהיה אחריהך עדי אובד עמהם, וכן עד מה ה' תאקף לנגח (תהלים ע"ט)
ה', עד מה כבודי לכלמה (שם ד' ג'), כמו עד מתי או שיבא לגודל דבר, כמו מה אמנה
לנגח (יחזקאל ט"ז כ"ט), מה אמך לביא' (שם י"ט ז'), כלומר עד מה יעלה ויגדל השבי אשר
אזור תשבך איננו נחשב לך כלום כי לא תאבד כאשר היית אובד בעמלק, ע"כ דברי הרמב"ן
וראיה לזה הפי', כי קראו בתחלה קיני ואס' וקין, כי כן מצאנו לבני יתרו אלו ב' השמות
שנאמר ויחבר הקיני נפרד מקין מבני חבב חתן משה (שופטים ד' ל"א). אמנם החפס דון יחזקאל
אברבנאל כתב שהקיני הוא אחד מעשרה עממין שנתן הקב"ה לאברהם מאותם שלא כבשו ישראל
והם קני קני וקדמוני, ובעזר גם מתרגום אנקלוס שתרגם קני הנזכר באברהם ובמקום הזה
שניהם בשוה, שלמאה, ואמרו רז"ל שהם עמון ומואב ואדום, ובלעם זכר בבואתו זאת אדום
ומואב והקיני הוא עמון ופי' איתן האם תמאב שתכלל במקומות החוקים שבהם מושבך כאשר
תבא עליך הגזרה האלהית ויהיה לבער קין מן הארץ עד כמה זמן תמאב שיכטרך אזור להוליק
בשבי באמת בימים יגלך וישבך מארצך ע"כ דבריו, ויש להפליא מדוע זכר במואב שמו
היפורסם ולא קני, ועוז בעמון שמו הטדע ומפורסם ובחר לקרותו בשם קיני, גם שם קין
לא מצאנו לו כאשר מצאנו לבני יתרו ב' השמות, גם לפי הכוונה הכוללת אשר פירשתי בתחלת
הנבואה הזאת שנתכבא על דוד שיכבוש את ארץ מואב. הנה גם הוא כבש את ארץ בני עמון
ומואב בר על רבת בני עמון עיר המלוכה וכבשה: ומדוע התכבא שאזר יקריבה שנתראה כוננת
כי עד זמן ההוא ישב בשלוח, ואם כוננתו להתכבא על הגלות אשר יגלם מלך אזור ויוליסם
בשבי, מואב"כ דוד עם שכנשם לעבדים להיות לו למם עובד, הניחם בארצם ולא הגלם משם,
הלא גם מואב לא הגלה דוד רק כבשם למם עובד עד בוא מלך אזור והגלם ג"כ: ולכן נראה
יותר ששם על משפחת יתרו שיטבו בשליה בין בני יהודה עד בוא מלך אזור והגלם עם עשרת
השנטיים, ואף שיטבו עם בני יהודה אשר (לפי תחלת ההקפה) לא הגלם מלך אזור, כי
חוקיה מלך יהודה עם ב' שנטי יהודה ובנימין נולדו מיד סנחריב, הנה באמת כבר כבש
סנחריב, גם כל ערי יהודה, כמפורש בפסוק ובארבע עשרה שנה
למלך חוקיהו עלה סנחריב מלך אזור על כל ערי יהודה הנטרות ויתפסם (מ"ב י"ח י"ג), ולא
בשאר רק ירושלים לא כבשה, ובני הקיני לא היו יושבים בירושלים, ככתוב ובני קיני חתן
משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה במדבר יהוד' וגו' (שופטים א' ט"ז). גם משפחה אחת
משפחות יתרו היתה בית הרבנים היו יושבי אהליו סמוך לירושלים, ע"פ צווי יונתן בן רבב
אביהם ככתוב ונשכ באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צווי יונתן אבינו, והי' בעלות נבוכדנצר
מלך בבל אל הארץ ונאמר באו ונבוא ירושלים מפני חיל הכבדים ומפני חיל ארם ונשכ בירושלים
(ירמיה ל"ה י"א). ואולי גם בימי סנחריב באו אל ירושלים להמלט ממנו לפי שהיו אהליו
קרובים לירושלים היו יכולים להמלט שמה, ונשאר בא"י והיו שם גם בימי ירמיה שהתחיל
להתנבאות בשלש עשרה שנה למלך יאשיהו שהי' שנת פ"ה אחר מלכת סנחריב, אכן יתר
משפחות הקינים הרחוקים מירושלים ולא יכלו להמלט שמה הגלה עם הגולה אשר הגלתה ע"י
סנחריב מלך אזור. ועתה אשוב לבאור המלות: איתן, שם התאר: ושום, מקור: בסלע,
כנה המבצר הגבוה לסלע לפי שרובם נבנים על סלע, כ"כ הר"ק בשרשי' שרש סלע. ולי נראה
שתפס במליצתו מלת קק להיותה נוספת על שם קין כדרך המלך העברי לדבר בלשון נופל על
לשון, כמו בלתי החמור חמור חמרתים (שופטים ט"ו ט"ז). ועל זה תבין ג"כ מלת בסלע,
כי כן דרך קצת מיני עופית, לפחדם פן יהרסו עוברי דרך קניהם, יחקקו' בסלע חוק, וגם
עבדיה בהגבאו על מפלת אדום המשי' תקפו וחוקת מונגריו, כקן הנחקק בסלע, ככתוב

בלק כד

תרגום אשכנזי קמב

בַּסֵּלַע קִנְיָהּ: כַּכּ כִּי אֲבִי-יְהוָה
לְבַעַר קִינְיָהּ עַד-מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּךָ:
כִּי וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֲוִי מִי
יְהוָה מִשְׁמֹו אֵל: כִּד וְצִים מִיַּד
בְּחַיִּים וְעֵנִי אֲשׁוּר וְעֵנִי-עֵבֶר

רִינְיָ נַעֲזֹט אוֹיְף פֶּעַל-וַעֲנִי אֲוִי
גַעֲלַעֲגַט: (כב) דַּעֲנַנְאָךְ ווִירֵד
קִין אִיוֹגַעֲרִיִּימַט, וּוְאָהִין ווִירֵד
אֲשׁוּר דִּיךְ טַרִיִּיבַעֲנִי? (כג) הוֹב
פֶּעַרֲנַעַר, זִינַע גַּלִּיכְנִיִּסֶרַעֲרַע
אֵן, אֹונֵד שַׁפְרָאָךְ: אָךְ! ווֹעַר
קֶאָן זִיךְ עַרְהֶאֲלֶטַעֲן, ווֹעֲנִי
גַאָטַט אִיחַסִּי צו גַּעֲדֶאֲכַט!
(כד) קַרִיגוֹשִׁיפֶּע פֶּאָן דַּעַר
קִיטַע כַּחַיִּים, פֶּלֶאָגַעֲנִי אֲשׁוּר,
פֶּלֶאָגַעֲנִי עֵבֶר: גַּעֲהִין

רשי

הנה כתחכמה לו ועתה נתישבת בלתיך ומשי
של ישראל: (כב) כי אם יהיה לבער קין
וגומר אשרי שנתקעת לתוקף זה שאיך
כטרד עוד מן העולם כי אף חס אתה עתיד
לגלות עם עשרת השנטים ותהיה לבער
ממקום שנתישבת שם מה בכך: עד מה אשר
תשכך. עד היכן הוא מגלה אותך שאל לחלח
וכבוד אין זה טרוד מן העולם אלא עלטול
ממקום למקום ותשוב עם שאר הגלות:
(כג) וישא משלו וגומר כיון שהוכיר את שניית
אשור אמר אוי מי יסיה משמו אל מי יכול
להחיות את עמנו משמו את אלה שלא יסים עליו הגזר את אלה שיעמוד סכרוב ויבלבל
את כל האומות. ועוד יבאו זים מיד כתים ויעברו כתים שהן ארמיים בבירוכיות גדולות
על אשור וענו אותם שבעבר הכהר: וגם הוא עדי אובד. וכן פירש דניאל עד דקטילת חיייתא
והובד בשמה (דניאל ז'): (כד) זים ספיכות גדולות כדכתי' וני אדיר (ישעי' לג) ונורנו רבתא:
בשטים

תרגום אונקלוס

וַיֵּשֶׁא בְּפִרְדֵּי-תַקִּיף מְדוּרָךְ: (כב) אַרְי
אִם יְהִי לְשִׁצָאָה שְׁלִטָאָה עַד מָה
אֲתַרְרָאָה וַיִּשְׁבִּינָךְ: (כג) וְנִטְלַל מִתְרִיָּה
וַיֹּאמֶר ווִי לְחִיבִיא דִּיהוֹן פֶּרֶד־יַעֲבֶר
אֲרָהָא יַת אֵילִין: (כד) וְסִיעֵן יִצְטַרְהוּ
מִבְּתַלְתַּי וַיַּעֲנִין לְאֲתוֹר וַיִּשְׁתַּעְבְּדוּן
לְעֵבֶר-פֶּרַת וַאֲף

באור

ודון לבך השיאך שכני בחגוי סלע מרום שבתו וגו' ואם בין כוכבי' שים קנך וגו' (עבדי' א' ד'
וה') , וכן מתורגם בל"א, (כב) לבער, ענין הכרתה והסרה, וכן ושנה והיתה לבער
(ישעי' ו' י"ג), כאשר יבער הגלל (מלכים א' י"ד יוד), ובערת הרע (דברים י"ז
כ"א וכ"ב); אשור חשבך, שעורו מחנה אשור או מלכות אשור, ולכן נאמר בלשון נקבה,
וכן ותפל שגא ותקסס (איוב א' ט"ו), ותערך ישראל (שמואל א' י"ז כ"א): אוי מי יחיה משמו
אל, אשר שהוכיר תוקף מלכות אשור וכנחוטו הנפלא את האומות, כנא גם על מפלתו ואמר
מי יוכל להחיות את עמנו ולהנצל מגזרת האל אשר שם עליו, כיגם אשור עם כל תקפו לא יוכל
נבוא עתו: (כד) וצים, שראוניה, והנפרדני, בתלם אף ברי יעריץ צב (איוב ל"ז י"א),
לעי השדה (מזכה א' ז'), והראוי בקבון לזים יו"ד ראשונה עי"ן הפעל, ויו"ד השב' לרבים,
כמו אשר יסדה לזיים (ישעי' כ"ג י"ג), וירושלים עיים תהיה (ירמיה כ"ו י"ז), אלא שהוקלה
המלה ונפלה יו"ד השרש ונשארה יו"ד הרבים, כמו הפגירה פים (שמואל א' י"ג כ"ב), וענינו
ספיכות גדולות: מיד בחים, הם הרומיים, והיא הסיה הרביעת שראה דניאל, ולא נכללה
המלכות הזאת במלכות יון, כי היא השמידה מלכות יון ואף כי כתים הוא מבני יון, אין תימה
שנחשב למלכות בפני עמנו, כי הענין הוא כמו שבנען שהיבוס והאמרי והגרנסי והחוי הם בניו,
והם ואזניהם יחשבו כל אחד לגוי בפני עמנו, כמו שכתוב החתי והגרנסי והאמרי והכנעני והפרזי
והחוי וקיבוסי שבעה גוים רבים ועמומים ממש (דברים ז' א'), והיה כן נעבור כי כל אחד מאלה
הבנים

תרגום אשכנזי

בלק כד כה

וְגַם הָיָה עִדִּי אֲבָד: כה ויקם
בְּרָעַם וַיִּלְךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְמוֹ וְגַם
בְּלֶק הֶלְךְ לְדַרְכּוֹ: פ
כה ח וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׂטִים
וַיִּהְיֶה הָעָם לְזִנּוֹת אֶל־בָּנוֹת
מוֹאָב: ט וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי

געהן ענדל'יך זעל'כזט צו
גרונדע: (כה) הירוף מאכטע
זוך בלעם אויף, אונד
קעהרטע אן זיינען ארט צו
ריק: אונד בלק צאג אויך
זיינען וועג:
כה (ח) אלו ישראל צו
שטים לאג:
פינג ראז פאלק אן מיט דען
מאכטערן מואבו הוררייא צו
טריבען: (ט) דיזע לודען ראז
פאלק איין, צו דען אפפערטאלען

איהרער

איהרער

תרגום אונקלוס

ר ש"י

וְאֵף אֵינָן לְעֵלְמָא יִיבְרוּן: (כה) ויקם
בְּרָעַם וְאֵל וְתֵב לְאִתְרִיָּה וְאֵף בְּלֶק
אֵל לְאִזְרַחִיָּה:

כה (א) בשטים. כך שמה: לזנות אל
בנות מואב. על ידי ענת בלעם
כדליתא

כה (ח) ויתייב ישראל בשטין ושרי עמא למטעי בתר בנת מואב: (ט) וקראח
לעמא לרביח.

טעותהון

באור

הבנים היה לגוי עצום, ושאר בני כנען אשר לא נברו בארץ כנען אלו, וכן ארץ עבריים
תתיקם למזכרים בן חם, ופלאשים וכפתוריו בניו לעמים אחרי, וכן במשפחות הכובדות נב'
פנחס למזכיר משפחת המזכירי ומכיו הוליד את גלעד לגלעד משפח' הגלעדי (במדבר כ"ו)
וכן רבים, אף כאן בני יון אלישה ותרשים ודננים כתייחסו ליון, והם מלכות שליטת, ובתים
היה לגוי עצום, ונחשב למלכות הרביעית. כל זה מודברי הרמב"ן: ועיין עוד שם שהארץ
בדברים נכוחים לספור דעת הראש"ע שחשב מלכות הרומיים עם היוונים למלכות אחת,
והיא המלכות השלישית, וחשב מלכות ישמעאל למלכות הרביעית, בראיות תוקף ממשלתם,
ונפל פחדם עליו, ונדקו דברי הרמב"ן מדבריו: מיד, ממקום, כמו ועל יד הירדן (שם י"ג),
ויד תהיה לך (דברים כ"ג י"ג): וגם הוא, כתיב שהוא שם יחיד ואם הוא על משפט ל' רבים,
והעד ובני יון אלישה ותרשים כתיב (בראשית י'), שהוא שם עצם אדם. והכוונה שיבואו
הרומיים היושבים על יד ים האמלעי (מיטללענדישע זעע) בצפינות דרך ים האמלעי עד סוף
ח"י ועם ביבשה עד אזור ועכו אותם ועט גם את ישראל שגלו לשם והמה נקראים עבריים עם
אברהם ראש ימיסם ואמונתם שהי' מעבר הנהר, ור"ל שיענו המגלים והגולים, עד בוא יושב
גם הוא ויהיה עדי אבד: (כה) ויקם בלעם, כתב הראש"ע כי שוכן הי' ותרדמה כפלה עליו,
וכן אמר טפל וגלוי עינים עכ"ל. והנה מה יענה בפסוק ויקומו וילכו יחדיו אל בחר שבע (שם
כ"ב י"ט) וכן בעשו ויקם וילך ויצו עשו את הבכרה (שם כ"ה ל"ג), והנכון כי הוא כאזור על
האדם המתעורר יון המנוחה ללכת, בין שהיה שומד בין יושב, וכן נמשאת מלה זאת לרוב
קודם לשון הליכה:

כה (א) בשטים, כך שמה, וכן כתוב ויחטו על הירדן מבית הישומן עד אבל השטים,
ובהל בערבות מואב, כי לא זו משם, וגם יהושע שלח משם מרגלים: ויהל,
משעלי הכפל מהבנין הכבד הנוסף: לזנות אל בנות מואב, ע"י ענת בלעם, כדליתא
בבלק (רש"י), ובקמות שהונת הוא לא היתה מומת הנשים, כי אם בענתאכניהם וגדוליה,
אשר